

Handläggare: Susanna Wahlberg
Telefon: 08-508 08 022

Till
Kungsholmens stadsdelsnämnd

Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU) (SOU 2009:68) - Betänkande av Barnskyddsutredningen

Remiss från Kommunstyrelsen

Förvaltningens förslag till beslut

1. Kungsholmens stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Beslutet justeras omedelbart.

Karin Norman
Stadsdelsdirektör

Susanna Wahlberg
Avdelningschef

Sammanfattning

En utredning har sett över bestämmelserna till skydd och stöd för barn och unga i socialtjänstlagen (2001:453, SoL) och lagen (1990:52, LVU) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Utredningen föreslår att bestämmelserna till stöd och skydd för barn och unga i SoL och LVU sammanförs i en särskild lag, lag (0000:000) om stöd och skydd för barn och unga (LBU). Den nya lagen kan synliggöra barn och unga i behov av stöd samt skapa förutsättningar för ett tydligare barnperspektiv i lagstiftningen.

Förvaltningen anser att betänkandet som helhet är väl genomarbetat. Förslagen är många och sätter på ett tydligt sätt barnets behov i centrum.

Bakgrund

Regeringen tillsatte den 6 december 2007 en särskild utredare med uppdrag att se över bestämmelserna till skydd och stöd för barn och unga i socialtjänstlagen (SoL) och i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Utredningen antog namnet Barnskyddsutredningen. Aktuella bestämmelser för översynen var de som omfattar den sociala barn- och ungdomsvårdens övergripande mål och ansvar, reglerna om anmälningsskyldighet, socialnämndens möjlighet att polisanmäla brott mot barn, reglerna för utredning, öppna insatser och uppföljning av insatser. Även villkoren för familjehemmen och frågan om kompetens för arbetet inom barn och ungdomsvården skulle omfattas av utredningen.

Utredningen fick också i uppdrag att ta ställning till om bestämmelserna till skydd och stöd för barn och unga skulle sammanföras i en särskild lag. Slutligen skulle utredningen också ge förslag på förändringar som behöver göras för att anpassa lagstiftningen till den utveckling av barn- och ungdomsvården som har skett.

Betänkandets sammanfattning finns i bilaga och betänkandet i dess helhet återfinns på www.regeringen.se, sök på publikationer.

Ärendet har av kommunstyrelsen remitterats till stadsdelsnämnderna Kungsholmen, Bromma och Hägersten-Liljeholmen samt till socialtjänst- och arbetsmarknadsnämnden, utbildningsnämnden och stadsledningskontoret för yttrande senast 2009-09-18..

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom individ- och familjeomsorgen, i samverkan med verksamhetsområdet barn och ungdom.

Utredningens förslag

Förändringar inom barn- och ungdomsvården

Den sociala barn- och ungdomsvården har förändrats mycket på relativt kort tid. Placeringarna utanför hemmet av barn och unga har ökat under 1990-talet. Öppenvården har utvecklats, med inriktning på att minska beroendet av institutionsvård och i stället bygga upp resurser på hemmaplan. De öppna insatserna har blivit mer differentierade, mer professionella och samma barn kan få hjälp genom flera olika insatser. Institutionsvården har delvis ersatts av

familjehemsvård, särskilt tillfälliga placeringar i jourhem. Mycket tyder på att barn- och ungdomsvården i dag möter en bredare målgrupp, till följd av förändringar i samhället och i människors attityder.

Organisation och utveckling

Socialtjänstens organisation har blivit mer specialiserad. Arbetssättet präglas av en helhetssyn på familjens och nätverkets betydelse för barnet. Arbetet har utvecklats när det gäller barnperspektiv. Barn och föräldrar har större möjligheter att vara delaktiga. Strukturen är bättre i utredningar och i insatser samt arbetet är mer kunskapsbaserat. Socialsekreterarnas professionella handlingsutrymme är stort och ställer höga krav på kompetens samt inbyggda system för stöd och uppföljning av arbetet.

Utvecklingsbehov

Kritik framförs ofta mot verksamheten från tillsynsmyndigheter och barnorganisationer, i statliga utredningar, forskningsrapporter m.m. Kritiken gäller bl.a. brister i handläggning, ansvarstagande och skydd av barn, skillnader mellan kommuner, brister gällande den enskildes delaktighet, kompetens, erfarenhet m.m., samt när det gäller uppföljning av verksamheten.

Utredningen bedömer att kritiken generellt sett är befogad men framhåller att samhällets krav på den sociala barn- och ungdomsvården måste motsvaras av att det finns förutsättningar för ett bra arbete. Bl.a. behöver metoder utvecklas i de delar av barn- och ungdomsvården som har till uppgift att bedöma om en utredning ska inledas, utreda och bedöma behovet av insatser samt följa upp insatser. För att det ska vara möjligt måste verksamheten systematiskt ta del av barns, ungas och föräldrars erfarenheter. Det behövs också bl.a. stödjande strukturer för kunskapsutveckling och för integrering av forskning samt praktik liksom ett tydligt professionellt ledarskap.

Samverkan måste underlättas

Möjligheterna för kommuner att samverka måste underlättas. Barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa har ofta särskilda behov av hälso- och sjukvård och av extra stöd i skolgången. Många kommuner har i praktiken små eller inga möjligheter att på egen hand tillgodose behovet av specialistresurser. Olika huvudmän behöver också samverka i högre grad.

Utgångspunkter för förändring

Utredningen anser att det, trots berättigade krav på barn- och ungdomsvården, saknas lagstöd som säkerställer att det finns nödvändig kompetens och erfarenhet inom verksamheterna.

Utredningen har haft följande utgångspunkter som vägledning för sina bedömningar och förslag till förändringar:

- Föräldrar och familj utgör grunden för ett barns välfärd. Samtidigt behöver barns och ungas bästa och egna uppfattningar bli en starkare ledstjärna i lagstiftningen och vid tillämpningen av lagen.
- Samhällets gemensamma ansvar för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden måste framgå tydligt av lagstiftningen.
- Samhällets ansvar för skydd av barn och unga som far illa behöver uppmärksammas mer.
- Samhället har ett särskilt ansvar för barn och unga som omhändertagits för samhällsvård.
- Socialtjänsten måste bli bättre på att identifiera, förebygga, och hantera risker och missförhållanden inom barn- och ungdomsvården.
- Kompetenskraven för att utföra uppgifter inom den sociala barn och ungdomsvården måste tydliggöras och verksamheten måste ges bättre förutsättningar för kunskaps- och kompetensutveckling.

En särskild lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU) föreslås

Utredningen föreslår att bestämmelserna till stöd och skydd för barn och unga i SoL och LVU sammanförs i en särskild lag. Den nya lagen kan synliggöra barn och unga i behov av stöd samt skapa förutsättningar för ett tydligare barnperspektiv i lagstiftningen. Den kan även stärka den enskildes ställning och möjlighet att påverka genom bättre överskådlighet och tillgänglighet.

Utredningen föreslår:

- att reglerna för den sociala barn- och ungdomsvården samlas i en ny särskild lag och att den nya lagen ska heta lag (0000:000) om stöd och skydd för barn och unga (LBU)
- att de bestämmelser i SoL som rör barn och unga förs över till LBU
- att samtliga bestämmelser i LVU förs över till LBU, och
- att LBU ska omfatta barn och unga upp till 21 års ålder.

Utredningens ambition har varit att den nya lagen ska vara lättillgänglig och lätt att förstå. Den är därför bl.a. uppbyggd så att den följer processen i ett ärendes

gång. Några förslag till bestämmelser innebär en mer precis reglering av verksamheten än vad som framgår av SoL, som är en ramlag. Det har gjorts för att ge ett särskilt skydd för barnet eller den unge, framför allt i samband med placeringar. LBU blir en speciallag i förhållande till SoL, som även i fortsättningen kommer att vara en samlande lag för hela socialtjänsten.

Utredningen föreslår att den nya lagen träder i kraft tidigast den 1 juli 2011.

Mål och ansvar för den sociala barn- och ungdomsvården

Det övergripande målet för samhällets omsorg om barn och unga måste vara att alla barn och unga ska växa upp under trygga och goda förhållanden. Förutom föräldrarnas grundläggande ansvar förutsätts det att berörda myndigheter och samhällsorgan tar ett gemensamt ansvar för att uppmärksamma och tillgodose behoven för barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa. Socialtjänsten har ett huvudansvar för stöd och skydd till barn och unga som far illa, men saknar kompetens och befogenheter inom viktiga områden av barns och ungas liv, såsom skolan och hälso- och sjukvården.

Socialtjänstens samordnande och pådrivande roll

Utredningen anser att socialtjänsten, vid behov, måste vara beredd att ta på sig en samordnande och pådrivande roll för att behoven hos barn och ungdomar som riskerar att "falla mellan stolarna" ska kunna tillgodoses.

Utredningen föreslår:

- att det nuvarande övergripande målet om att barn och unga ska växa upp under trygga och goda förhållanden förs in i LBU och kompletteras så att det tydligt framgår att målet inte bara ska omfatta socialnämnden utan även andra myndigheter och samhällsorgan.

Den lagstadgade skyldigheten att samverka ska bli tydligare

Utredningen anser att det gemensamma samhällsuppdraget för barn och unga som far illa eller som riskerar att fara illa kommer att kräva alltmer tvärprofessionella insatser och att den lagstadgade skyldigheten att samverka behöver förtydligas.

Utredningen föreslår:

- att det gemensamma ansvarsområdet för barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa bör kartläggas av landsting och kommun och leda till överenskommelser om samordnade insatser, ansvars- och kostnadsfördelning, uppföljning och utvärdering m.m. Detta ligger i linje med den av regeringen föreslagna skyldigheten (prop. 2008/09:193) för

kommuner och landsting att ingå överenskommelser om samarbetet kring personer med psykisk funktionsnedsättning.

Beskrivning av målgruppen

Det är angeläget att benämna och beskriva målgruppen för den sociala barn- och ungdomsvården på ett enhetligt sätt. Barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa är ett begrepp som både omfattar synsättet om samspelet mellan risk- och skyddsfaktorer samt täcker in hela uppdraget enligt lagen, d.v.s. även det förebyggande arbetet.

Utredningen föreslår:

- att målgruppen för socialnämndens särskilda ansvar i LBU benämns "barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa".

Med benämningen barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa menas att målgruppen kan omfattas av antingen förebyggande eller behovsprövade insatser. Avsikten är att skilja mellan de barn och unga som far illa, där barn- och ungdomsvården har huvudansvaret, och de barn och unga som riskerar att fara illa, där alla samhällets basverksamheter för barn och unga har ett ansvar.

Barns bästa och barnets röst

För att kunna bedöma barnets bästa måste socialtjänsten ta hänsyn till kunskap som bygger på vetenskap och beprövad erfarenhet, skaffa information om barnet från närstående och andra som känner barnet samt ta hänsyn till vad barnet själv uttrycker.

Att ha ett barnperspektiv vid beslutsfattandet innebär att försöka förstå barnet och lyssna till hur han/hon uppfattar sin situation och ser på eventuella förändringar. Det innebär också att bedöma vilka följder olika alternativ kan få för barnet. Barn ska bara behöva ta ställning till frågor som de är tillräckligt mogna för.

Utredningen föreslår:

- att barnets bästa ska vara avgörande vid alla beslut enligt LBU,
- att barnet vid en åtgärd enligt LBU ska få relevant information och, om det inte är olämpligt, ges möjlighet att yttra sig, samt
- att Socialstyrelsen bör utarbeta vägledning när det gäller krav på dokumentation av barns utsagor som underlag för bedömningen av barnets bästa.

Utvidgning av anmälningsskyldighet

Ett långsiktigt mål bör vara att anmälningarna minskar till följd av att det förebyggande arbetet fungerar bra och att föräldrar samt barn med förtroende vänder sig till socialtjänsten. I högre grad än idag bör anmälan från andra myndigheter också kunna resultera i samverkan, för att tillgodose barnets behov av stöd i olika avseenden.

Utredningen föreslår:

- att familjerådgivningens anmälningsskyldighet, mot bakgrund av den nya kunskap som finns, även ska omfatta barn som bevittnar våld mot närstående.

Utredningen föreslår ingen annan utvidgning eller begränsning av dagens anmälningsskyldighet.

Om anmälan och återkoppling

Dagens bestämmelse om anmälningsskyldighet förutsätter att anmälaren har kännedom om nämndens ansvar och förväntade bedömning av barnets situation. Ett skäl till att inte anmäla kan vara osäkerhet om vad anmälan leder till och bristen på återkoppling.

Utredningen föreslår:

- att anmälan ska göras när den anmälningsskyldige misstänker att ett barn far illa,
- att samma formulering ska användas när det gäller uppmaningen till allmänheten att anmäla,
- att den som är anmälningsskyldig ska kunna påkalla ett möte med socialtjänsten i samband med anmälan, där även föräldrar och barn ska kunna medverka, i syfte att ta tillvara anmälarens engagemang och relation till barnet, och
- att den som har gjort anmälan ska kunna få återkoppling om en utredning inleds eller inte.

Utredningen framhåller socialtjänstens skyldighet att anmäla till socialtjänsten i en annan kommun, om en familj med barn som bedöms ha behov av stöd eller skydd, flyttar och avböjer fortsatta insatser från den nya kommunen.

Polisanmälan vid misstanke om brott mot barn

Huvudregeln att polisanmäla brott mot barn är en självklar princip. Det är viktigt för barnet att misstankar om brott tas på allvar och det är rättsväsendets uppgift att

utreda brott. Utredningen anser dock inte att det ska införas en ovillkorlig skyldighet för socialnämnden att polisanmäla varje misstanke om brott mot barn. Det är rimligt att väga in olika aspekter på barnets bästa, bl.a. brottets allvarlighet, barnets vilja och de vuxnas bedömning av vad som är barnets behov. Socialstyrelsen bör utarbeta vägledning till socialnämnderna, särskilt för de situationer då det övervägs att avstå från att polisanmäla.

Skillnader när det gäller bedömningar och beslut

Undersökningar och tillsynsrapporter visar att utredningar inom den sociala barn- och ungdomsvården generellt sett förbättrats. Dock finns det, enligt utredningen, problem som är oacceptabla ut rättssäkerhetssynpunkt och som kan utsätta enskilda barn för risker. Skillnaderna mellan kommuner och beslutsfattare när det gäller bedömningar och beslut om att inleda eller avstå från utredning är t.ex. stora. Förhandsbedömningarna tenderar att dra ut på tiden och handlägningsprocessen, innan beslut tas om att inleda eller inte inleda utredning, ser olika ut. I vissa kommuner överskrids tidsgränsen i en stor andel av utredningarna.

Utredningen föreslår:

- att en omedelbar bedömning av skyddsbehovet ska göras så snart en anmälan inkommer,
- att ställningstagande till om en utredning ska inledas eller inte ska göras inom högst 14 dagar från mottagandet av anmälan, om inte synnerliga skäl föreligger,
- oförändrade bestämmelser om utredningstiden, samt
- att Socialstyrelsen bör utarbeta vägledning för att uppnå en mer likvärdig bedömning av anmälningar.

Hur snart föräldrar ska underrättas

I dag finns inga bestämmelser om inom vilken tid föräldrar ska underrättas om att socialtjänsten inlett en utredning. Det är ett grundläggande rättssäkerhets krav att de som berörs underrättas så snart som möjligt, alltså även föräldrarna. Praxis har utvecklats där hänsynen till ett enskilt barns säkerhet och önskemål, i vissa lägen, kan anses ha företräde framför föräldrarnas rätt till information och insyn.

Utredningen föreslår:

- att socialtjänsten ska kunna avvakta en kortare tid med att underrätta vårdnadshavaren om att utredning inletts.

Möjlighet att följa upp efter avslutat utredning/placering

Ibland avslutas en utredning med att socialtjänsten konstaterar att det finns behov av insatser men vårdnadshavaren eller barnet, om han/hon fyllt 15 år, avvisar de erbjudanden som föreslagits. Utredningen menar att det bör vara möjligt att under ytterligare en tid kunna ta kontakter, exempelvis med förskola och skola samt kunna ha uppföljande samtal med föräldrar och barn.

Utredningen föreslår:

- att socialnämnden ska kunna besluta om uppföljning efter avslutad utredning i de fall det har visats att barnet är i särskilt behov av stöd eller skydd, men samtycke till insatser saknas. Uppföljningen ska kunna pågå under högst två månader,
- att motsvarande möjlighet ska finnas efter avslutad placering.

Samtal med barn utan förälders medgivande

För att kunna samtala med barnet i enrum krävs i dagsläget vårdnadshavarens medgivande, om inte barnet anses ha tillräcklig ålder och mognad för att själv bestämma. Regeringskansliet håller på att bereda ett förslag om att socialnämnden, utan vårdnadshavarens samtycke, ska få genomföra samtal med barn, i utredningar om barn. Bestämmelsen ska göra det lättare för barn att berätta om sin utsatthet i en svår familjesituation. Utredningen anser att förslaget är angeläget och har därför fört in det i LBU. Utgångspunkten ska vara att ett sådant samtal bedöms vara för barnets bästa.

Utredningen föreslår:

- att samtal med barn får genomföras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande vid uppföljning efter avslutad utredning eller placering.

Barns och ungas rätt till bistånd

En särskild bestämmelse om bistånd till barn och unga är en naturlig konsekvens av ett ökat barnperspektiv och av att insatser direkt riktade till barn och unga har utvecklats under senare tid.

Utredningen föreslår:

- att barns och ungas rätt till bistånd regleras i en särskild bestämmelse i LBU,

- att biståndet alltid ska utgå från barnets eller den unges behov men även kunna omfatta föräldrarna, t.ex. i form av familjebehandling, familjepedagogisk insats i hemmet och avlastning för föräldrarna, samt
- att ekonomiskt bistånd som tidigare ska prövas enligt socialtjänstlagen.

Bistånd till barn utan förälders samtycke

Den grundläggande principen ska vara att stöd i möjligaste mån ska riktas till hela familjen och grundas på samförstånd. Föräldrar och barn har ett gemensamt intresse av att förbättra situationen. Det kan emellertid uppstå situationer när intressena går isär. Med en syn på barn som kompetenta personer och med ett ökat utbud av öppna insatser, riktade till barn, finns anledning att ge äldre barn större rätt att själv bestämma över bistånd, oberoende av vårdnadshavarnas samtycke.

Utredningen föreslår:

- att socialnämnden, även utan vårdnadshavarens samtycke, ska kunna besluta om bistånd till öppna insatser till barn som har fyllt 15 år, om det är lämpligt och om barnet begär eller samtycker till det.

Öppna insatser

Allmänt inriktat stöd, såsom rådgivning till föräldrar, föräldrastödsprogram eller gruppverksamheter för barn, bör betraktas som en del av den förebyggande verksamheten. Utredningen bedömer att det är viktigt att klargöra lagstödet för insatserna, eftersom det bl.a. påverkar tillgänglighet, dokumentation och uppföljning samt regler om avgift.

Utredningen föreslår:

- att kommunen ska få erbjuda allmänna öppna insatser till barn, unga och deras föräldrar utan föregående behovsprövning,
- att serviceinsatsen ska vara öppen för alla som tillhör den grupp verksamheten vänder sig till, samt
- att serviceinsatsen inte ska vara förenad med krav på dokumentation och att verksamheten ska kunna avgiftsbeläggas.

Ansvar för öppna insatser

I dagsläget finns få lagbestämmelser som berör öppna insatser och de som finns är allmänt formulerade. Skillnaderna i insatsutbud är stora mellan olika kommuner. Utbudet i den enskilda kommunen styr till stor del vilka insatser som ges till barn, unga och familjer, snarare än behovet. Utredningen menar att det är viktigt att lagen tydliggör att socialnämnden har ett ansvar för att planera så att det finns tillgång till insatser som kan anpassas efter individuella behov.

Utredningen föreslår:

- att socialnämnden ska bedriva uppsökande och förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa, och
- att socialnämnden ska ha tillgång till öppna insatser för att kunna möta barns, ungas och deras föräldrars olika behov.

Ytterligare reglering av bl.a. insatsen kontaktfamilj

Utredningen anser att insatserna kontaktperson, kontaktfamilj och särskilt kvalificerad kontaktperson behöver regleras mer. Gränsen kan vara liten mellan insatserna kontaktfamilj och familjehemsplacering. De barn som får insatsen är en högriskgrupp för framtida placeringar, och uppföljningen är ofta bristfällig.

Utredningen föreslår:

- att socialnämnden regelbundet ska följa genomförandet av insatsen kontaktperson, kontaktfamilj och särskilt kvalificerad kontaktperson, samt
- att socialnämnden får möjlighet att inhämta uppgifter ur belastningsregister och misstankeregister för att bedöma en persons lämplighet för ett sådant uppdrag.

Familjehemsverksamheten

Utvecklingen av familjehemsvården har gått från att stå för den dagliga omsorgen om ett barn och ersätta eller komplettera de biologiska föräldrarna till att som familjehemsföräldrar öppna sitt hem för ett barn med hela dess släkt och nätverk. Familjehem har blivit ett behandlingsalternativ som måste ha kunskap och förmåga att förstå och möta såväl barnet som föräldrarna. För att klara sitt uppdrag behöver familjehemsföräldrarna utbildning och adekvat stöd från socialtjänsten. Utredningen framhåller särskilt att det kan behövas särskilt stöd vid släktingplaceringar. Socialtjänsten har ansvar för att, så långt det är möjligt, försäkra sig om att familjehemmet inte är olämpligt. Utredningen bedömer att det idag finns brister på de här punkterna. De krav som ställs på familjehem skiljer sig också åt mellan olika kommuner.

Utredningen föreslår:

- att socialnämnden ska vara skyldig att tillhandahålla utbildning till familjehemsföräldrar och jourhemsföräldrar,
- att socialnämnden ska vara skyldig att upprätta ett skriftligt avtal med familjehemmet där det klargörs vad som är socialtjänstens respektive familjehemmets ansvar och åtaganden när det gäller insatser och stöd till barnet,

- att den kommun där ett tilltänkt familjehem är beläget ska vara skyldig att, utan hinder av sekretess, lämna de uppgifter om familjehemmet som kan vara av betydelse för utredningen av hemmet, samt
- att placeringskommunen inför en eventuell placering ska vara skyldig att informera och samråda med andra kommuner som har placerat barn eller vuxna i samma hem.

Privatplaceringar

Vid privatplaceringar har nämnden i vårdnadshavarens hemkommun ansvar för att utreda familjehemmet, samråda med vistelsekommunen och lämna medgivande till att ett barn får tas emot i hemmet. Vilka privatplaceringar som kommer till socialtjänstens kännedom är mer eller mindre slumpartat. Socialtjänstens roll är också oklar i dessa fall. Utredningen har bedömt att lagkravet på att socialtjänsten ska lämna medgivande till även privatplaceringar ska kvarstå men att det inte ska finnas regler kring övervägande av om placeringen ska fortsätta eller inte. Det innebär att nämnden efter medgivandet i princip inte har någon insyn i placeringen och att det därmed blir vårdnadshavarens ansvar att bedöma hur länge placeringen behövs.

Utredningen föreslår:

- att socialnämndens ansvar att stödja och överväga vården inte ska omfatta privatplaceringar, och
- att placeringar i ett privat enskilt hem inte ska omfattas av möjligheten till flyttningsförbud.

Förstärkt familjehemsvård

Med förstärkta familjehem menas i utredningen familjehem som får kompletterade stöd, såsom tät handledning, dygnet-runt-stöd, utbildning, ev. avlastning. Det kan också innebära att det placerade barnet får kompletterande stöd och behandling. Stödet ges ofta av verksamheter som bedrivs i privat regi. I och med att familjehemmen i allt större utsträckning fått svåra uppdrag, som de inte alltid klarar utan professionellt stöd, har dessa verksamheter utvecklats, för att möta familjehemmens behov. Verksamheterna benämns bl.a. konsulentstödda verksamheter.

Utredningen föreslår:

- att privata verksamheter, som i den del de ger psykosocialt stöd eller behandling till barn och unga som vårdas i familjehem, ska vara tillståndspliktiga.

Utredningen framhåller att socialnämnden är ansvarig för att utreda familjehemmet, bedöma dess lämplighet för det enskilda barnet, att följa barnets utveckling i samhällsvården och att fortlöpande pröva om vården ska fortsätta.

Statens ansvar för tillsyn över familjehemsvården

Det har riktats kritik mot att staten varit för passiv i sitt stöd och i tillsynen över familjehemsvården. Den tilltro som finns till familjehemsvårdens möjligheter bör, enligt utredningen, avspeglas i ett tydligt statligt ansvarstagande. Staten bör ta ett samlat, långsiktigt och kontinuerligt ansvar för familjehemsvårdens utformning, inriktning och kvalitet. Tillsynen över socialtjänsten överförs den 1 januari 2010 från länsstyrelserna till Socialstyrelsen.

Barn och unga i samhällsvård

Studier visar att samhällsplacerade barn som vuxna, generellt sett, har sämre förutsättningar jämfört med jämnåriga, såsom bristfällig utbildning, sämre hälsa och allvarliga psykiska problem. Utredningen menar att samhällets ambitioner för barn placerade genom socialnämndens försorg måste vara densamma som föräldrar i allmänhet har för sina barn och att socialnämnden har ett övergripande ansvar för att se till att barnet får god vård. Det är nödvändigt att det finns en fungerande samverkan med andra huvudmän för barn som behov av särskilda insatser, t.ex. stöd i skolan och behandling på BUP.

Utredningen föreslår:

- att nuvarande bestämmelser om socialnämndens ansvar för samhällsvården kompletteras så att det tydligt framgår att nämnden också ska verka för att barns behov av hälso- och sjukvårdsinsatser tillgodoses, samt
- att Socialstyrelsen och Skolverket utarbetar vägledning till huvudmännen när det gäller samhällsvårdade barns hälsa och skolgång.

Särskild socialekreterare för placerade barn

Socialtjänsten har ett stort ansvar när det gäller att se till att barn och unga får god vård. Socialtjänsten ska ha fortlöpande kontakt med barnet och ska vid personliga besök samtala enskilt med barnet. Det finns en risk att barnets intressen inte tillgodoses om samma socialekreterare ansvarar för såväl kontakten med barnet som med familjehemmet eller institutionen.

Utredningen föreslår:

- att socialnämnden i samband med beslut om placering ska utse en särskild namngiven socialekreterare med ansvar för att följa vården och ha kontakt med barnet under placeringen,

- att denna socialsekreterare bör ha en självständig ställning gentemot familjehemmet eller institutionen som vårdar barnet,
- att socialsekreteraren ska besöka barnet minst fyra gånger per år, samt
- att det ska bli en lagstadgad skyldighet att så långt möjligt föra enskilda samtal med barnet.

Stöd till föräldrarna

Vid en placering utanför hemmet är det viktigt att socialtjänstens stöd till föräldrarna fortsätter och anpassas till den aktuella situationen. Föräldrarna kan behöva hjälp med krisbearbetning efter ett omedelbart omhändertagande, hjälp med att upprätthålla kontakten med barnet m.m.

Utredningen föreslår:

- att socialnämndens skyldighet att ge föräldrarna stöd under och efter barnets placering vid placering i familjehem även ska gälla vid placering i HVB.

Lagstadgad eftervård

Socialtjänsten ska ge ungdomar som varit i samhällsvård och som är på väg ut i vuxenlivet samma stöd som ungdomar i allmänhet kan förvänta sig av sina föräldrar. En bestämmelse om eftervård fördes nyligen in i SoL. En möjlig framtida precisering är lagstadgad eftervård till 23 års ålder.

Vårdnadsöverflyttningar

Utredningen anser att socialtjänsten behöver utveckla arbetet med att säkra kontinuiteten i vården av placerade barn. De överväganden som socialnämnden gör halvårsvis är inriktade på om vården ska fortsätta. Vårdnadsöverflyttningar, som kan ge en lite större trygghet när det gäller kontinuiteten i vården, är relativt få. Det kan bl.a. bero på att familjehemsföräldrarna tvekar inför att ta det större ansvar som en överflyttning av vårdnaden innebär.

Utredningen föreslår:

- att syftet med socialnämndens överväganden av om vården fortfarande behövs även ska omfatta överväganden om vårdens fortsatta inriktning och utformning beroende på om man bedömer att en återföring är möjlig eller inte, samt
- att placeringskommunen, efter en vårdnadsöverflyttning, ska vara skyldig att, om familjehemsföräldrarna så önskar, ge familjehemsföräldrarna fortsatt stöd och råd.

Uppföljning av verksamheten

Socialnämndens skyldighet att följa upp insatserna i enskilda fall framgår av nuvarande lagstiftning. Däremot framgår inte hur verksamheten som helhet ska följas upp. Det är viktigt att nämnden har kunskap om verksamhetens kvalitet, resultat och effektivitet. Den fortlöpande uppföljningen är nödvändig för beslut om resursfördelning och prioriteringar. Det är också en förutsättning för att de anställda fortlöpande ska kunna arbeta med förbättringar av verksamheten.

Utredningen föreslår:

- att socialnämndens ansvar för att följa upp verksamheten som helhet förtydligas i lagstiftningen.

System för egenkontroll

Det är nödvändigt att en verksamhet som har som uppgift att skydda utsatta barn och unga har tillförlitliga system för egenkontroll av verksamheten. Fel och försummelser kan få svåra konsekvenser för barn, unga och deras familjer. Socialtjänsten måste på olika sätt minimera risken för att miljön är olämplig eller att barnet utsätts för oegentligheter eller övergrepp av olika slag.

Utredningen föreslår:

- att socialnämnden ska vara skyldig att, inom ramen för kvalitetsarbetet, särskilt uppmärksamma behovet av rutiner för att förebygga, upptäcka och åtgärda risker och missförhållanden inom barn- och ungdomsvården.

Socialsekreterarnas kompetens och erfarenhet

Utredningen framhåller vikten av att de socialsekreterare som arbetar med frågor om barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa har tillräcklig kompetens och erfarenhet. Detta framförallt med tanke på att både barn och föräldrar har behov av rättssäkerhet och kvalitet i verksamheterna.

Utredningen föreslår:

- att socionomexamen ska krävas för arbetsuppgifter som innebär bedömning av om utredning ska inledas, utredning och bedömning av behovet av insatser eller andra åtgärder samt uppföljning av beslutade insatser,
- att socialnämnden ska vara skyldig att erbjuda socialsekreterare som saknar tidigare erfarenhet av ovan nämnda arbetsuppgifter lämplig introduktion och stöd i yrket,
- att en specialistutbildning på avancerad nivå om minst ett år införs,

- att det på sikt bör bli en lagstadgad skyldighet för socialnämnden att ha tillgång till specialistkompetens för den sociala barn och ungdomsvården, samt
- att ambitionen bör vara att skyldighet att ha tillgång till specialistkompetens kan införas inom åtta år.

Uppföljning och utvärdering av LBU

Utredningen föreslår att regeringen avsätter 10 miljoner kronor för att värdera effekterna av några av de viktigaste förändringarna i lagstiftningen. Socialstyrelsen bör följa upp hur ett antal av de nya bestämmelserna tillämpas i praktiken och om förändringar påbörjats eller genomförts som det varit meningen.

Ekonomiska konsekvenser av förslagen

Om utredningens förslag genomförs bör kommunerna ersättas enligt finansieringsprincipen för ökade arbetsuppgifter och höjd ambitionsnivå, med uppskattningsvis 208 miljoner kronor. För en eventuell ny specialistutbildning och för att på sikt kunna ha tillgång till specialistkompetent personal, beräknas kostnaderna uppgå till mellan 113 och 225 miljoner kronor per år, under en åttaårsperiod.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen anser att betänkandet som helhet är väl genomarbetat. Förslagen är många och sätter på ett tydligt sätt barnets behov i centrum. Förvaltningen kommenterar inte allt, men sådant som bedömts vara särskilt positivt eller där förvaltningen har en avvikande mening.

Samverkan och gemensamt ansvar

Många aktörer berörs av barn och ungdomar som far illa, både privata och professionella. Det är positivt att det i betänkandet tydligt framgår att det är ett samlat samhällsansvar där flera instanser har en viktig roll och ansvar samt att skyldigheten att samverka förtydligas. Förvaltningen menar att socialtjänstens yttersta ansvar idag riskerar att leda till att socialtjänsten får ta ett allt för stort ansvar för dessa barn, även inom områden som rör t.ex. utbildning och hälso- och sjukvård.

Utredning, insatser och uppföljning

I betänkandet ges socialnämnden möjlighet att kunna genomföra samtal med barn utan vårdnadshavarens medgivande dels under utredningstiden, dels vid uppföljning efter avslutad utredning eller placering. Detta anser förvaltningen är ett mycket väl genomtänkt ställningstagande. Idag är enda möjligheten att

genomföra samtal mot vårdnadshavarnas vilja att barnet omhändertas enligt LVU. Det är oftast omöjligt att i tillräcklig grad kunna avgöra barnets behov av skydd och stöd enbart baserad på uppgifter i en anmälan. I praktiken innebär det en risk att barn antingen omhändertas enligt LVU i onödan eller kanske ännu värre, att barn som skulle behöva omedelbart skydd inte kan ges detta eftersom underlaget i anmälan inte är tillräckligt graverande. Det finns ytterligare en viktig aspekt som talar för en lagändring och det är att det ger barn möjlighet att kunna berätta om allvarliga saker som rör deras hemsituation utan risk att utsättas för påtryckningar eller bestraffningar.

Förvaltningen stödjer de förslag där samtal och bistånd ska kunna ges utan föräldrars samtycke och att socialtjänsten ska kunna avvakta kortare tid med att underrätta föräldrar om att utredning inleds. I praktiken är det dock svårt att genomföra just insatser mot föräldrars vilja.

Förvaltningen stödjer också förslaget om att den som har gjort en anmälan ska kunna få en återkoppling om en utredning har inletts eller inte. En sådan bestämmelse kan komma att underlätta samarbetet med andra myndigheter och samhällsorgan.

Inom ramen för dagens lagstiftning har inte socialtjänsten någon möjlighet till insyn eller uppföljning i en familj där man avslutat utredning eller insats och föräldrarna säger nej till kontakt. När inte LVU är tillämpligt, vilket det självfallet inte är för det mesta, riskerar barn och unga som växer upp under bristande förhållanden att bli helt lämnade. Förvaltningen ställer sig därför positiv till utredningens förslag om att socialnämnden ska kunna besluta om uppföljning efter avslutad utredning eller placering. Däremot anser förvaltningen att den föreslagna tiden, högst 2 månader, bör förlängas till 4 månader och i särskilda fall upp till 6 månader för att det ska kunna göra någon egentlig skillnad för barnet.

Insatser enligt både LSS och LBU

I betänkandet förtydligas att barn och unga med funktionshinder också kan ha behov av stöd enligt LBU. Enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) framgår att den lagen inte innebär någon inskränkning av de rättigheter som den enskilde kan ha enligt annan lag. Förvaltningen vill emellertid peka på ett exempel där ytterligare förtydligande bör göras. Enligt rådande lagstiftning har barn och unga som är tvångsomhändertagna enligt LVU i praktiken inte samma rätt till stöd enligt LSS eftersom det då krävs en ansökan från vårdnadshavaren. Det innebär att barn och unga med funktionshinder utsätts

för negativ särbehandling, eftersom de inte har tillgång till de insatser som kräver ett beslut enligt LSS.

Samhällsvård

Utredningen tar tydligt ställning för de placerade barnens behov av stabilitet, trygghet och förutsägbarhet när det gäller familjehemsvård, vilket förvaltningen ser som positivt. Betänkandets förslag, att socialnämnden i sina överväganden om vårdens inriktning och utformning ska grunda sig på en bedömning om återförening är möjlig eller inte, är en viktig signal för att en långsiktighet och förutsägbar målsättning för de placerade barnen. Det kan medföra att överflyttning av vårdnaden till familjehemmet sker i högre utsträckning i de fall man bedömer att barnet ska bo kvar i familjehemmet under sin uppväxt.

Betänkande stärker också på flera punkter de placerade barnens behov av att få sin röst hörd, bl.a. genom att barnet ska få en egen socialsekreterare som besöker och har enskilda samtal med barnet. Detta är positivt. Det är dock troligt att det kommer att kräva utökade resurser och att man i vart fall måste se över organisationen inom vissa kommuner. Förvaltningen ställer sig tveksam till att i lag slå fast att barnet ska besökas fyra gånger per år. Det syftar inte till att fokusera på barnets behov eller önskemål. Det finns långa och välfungerande placeringar där dagens krav på besök två gånger per år är fullt adekvat.

Betänkandet betonar även inom detta område att barn som är placerade är ett gemensamt ansvar för olika aktörer såsom skola och hälsovård. Förvaltningen anser också att det är positivt att barns och ungdomars behov av stöd även efter avslutad placering lyfts.

Förvaltningen stödjer förslaget att minska socialnämndens ansvar för s.k. privatplaceringar där föräldrar själva låter barnen bo hos någon i det privata nätverket, utan att det ligger någon social problematik till grund.

Utbildning och kompetens

Förvaltningen anser det mycket förtjänstfullt att utredningen lyfter fram komplexiteten och svårighetsgraden i arbetet med att bedöma, utreda och följa upp de ärenden som är aktuella inom området. Barns och föräldrars behov av rättssäkerhet sätts i fokus. Detta ställer självklart krav på att utredare inom den sociala barnvården har en hög kompetens och naturligtvis socionomexamen i botten. Det är samtidigt viktigt, menar förvaltningen, att möjliggöra för socialtjänsten att det finns en kompetent personal genom att skapa specialistutbildningar och fördjupningsutbildningar.

Bilaga

Sammanfattning av Betänkande av Barnskyddsutredningen (S 2007:149)